

Sociologiska institutionen

Föräldraledighet eller mammors ledighet

Författare: Edda Sigurbjörg Ingólfssdóttir

Uppsats SOCK 01

Hösttermin 2010

Handledare: Carl-Göran Heidegren

Författare: Edda Sigurbjörg Ingólfssdóttir

Titel: "Föräldraledighet eller mammors ledighet"

Uppsats: SOCK01

Handledare: Carl-Göran Heidegren

Sociologiska institutionen, hösttermin 2010

Abstract

Den här undersökningen handlar om småbarnsmammors syn och upplevelse av samhällssynen på delad föräldraledighet och om de tror att föräldrars uttag av föräldraledighet hänger ihop med kvinnors situation på arbetsmarknaden. Studien visar att mammorna i stort sett är positiva till att pappan också ska vara föräldraledig och de upplever att folk i deras omgivning tycker att det är viktigt att pappan också är föräldraledig. Studien visar också att mammorna är med och påverkar samhällssynen på delad föräldraledighet samtidigt som samhällssynen påverkar mammorna i deras syn på delad föräldraledighet. Det har varit delade uppfattningar när det gäller föräldraledighetens påverkan på kvinnors situation på arbetsmarknaden. De kvinnor som tyckte att det var viktigt att dela föräldraledigheten ansåg att föräldraledighet och arbetsmarknadssituation hängde ihop, samtidigt som de kvinnor som inte tyckte att det var viktigt att dela, trodde inte att det hängde ihop.

Uppsatsens syfte har varit att få en inblick i småbarnsmammors syn och upplevelse av samhällssynen på delad föräldraledighet. Undersökningen har genomförts med kvalitativ metod och baseras på intervjuer. De teorier som används i uppsatsen är *Peter L. Berger och Thomas Luckmanns* (2003) teori om socialkonstruktivism och *Pierre Bourdieus* (1999) teori om den manliga dominansen.

Nyckelord: Föräldraledighet, föräldraskap, jämställdhet, samhällsstruktur, samhällssyn.

Innehållsförteckning

Abstract.....	1
Innehållsförteckning.....	2
1. Inledning.....	3
1.1 Disposition.....	4
1.2 Jämställdhet, föräldraledighet.....	5
1.3 Föräldraledighet i Sverige.....	6
1.4 Reglerna i korthet.....	7
2. Tidigare forskning.....	7
3. Teori.....	10
3.1 Berger och Luckmann Socialkonstruktivism.....	10
3.2 Bourdieu Den manliga dominansen.....	12
4 Metod.....	14
4.1 Etik.....	16
4.2 Olycksfall i arbetet.....	16
4.3 Intervjupersoner och avgränsningar.....	17
4.4 Intervjupersoner.....	18
4.5 Förhållandet mellan forskaren och intervjupersonerna.....	18
6 Analysen.....	19
6.1 Mammornas upplevelse av samhällets syn på delad föräldraledighet och deras egen syn på delad föräldraledighet.....	19
6.2 Mammornas tankar om hur föräldraledigheten och arbetsmarknaden hänger samman.....	24
7 Slutsats/Sammanfattning.....	27
8 Referenser.....	29
Bilaga 1	
Bilaga 2	

1. Inledning

Männens uttag av föräldraledighet har ökat successivt sedan föräldrapenning infördes 1974, från 0,5 procent till 22,3 procent år 2009. Särskilt under 2000-talet har ökningen varit stor vad gäller männens uttag, från 12,4 procent år 2000 till 22,3 procent år 2009. Men fortfarande så är männens uttag relativt litet i förhållande till kvinnorna.¹ Som Cronholm skriver i sin doktorsavhandling så kan man betrakta den könssegregerade arbetsmarknaden och fördelningen av föräldraledighet som intimt förbundna fenomen, som två sidor av samma mynt som växelvis bidrar till att reproducera varandra (Cronholm 2004 s. 39). En ändring på fördelningen av föräldraledighet skulle säkerligen bidra till en förändring på arbetsmarknaden, när det gäller kvinnors position där.

Det här arbetet behandlar småbarnsmammors upplevelse av samhällssynen på delad föräldraledighet. Arbetet behandlar även deras egen syn på delad föräldraledighet och hur de tror att föräldraledighet påverkar kvinnors situation på arbetsmarknaden. Med föräldraledighet menar jag att man är ledig från jobb eller studier för att ta hand om sitt barn.

Mina frågeställningar är: 1 Hur upplever småbarnsmammor samhällssynen på delad föräldraledighet, 2 Hur ser småbarnsmammorna på delad föräldraledighet, 3 Hur tror småbarnsmammorna att föräldraledighet påverkar kvinnors situation på arbetsmarknaden.

Med samhällssyn menar jag deras omgivnings syn, både familj, vänner och alla som de stöter på i vardagen.

Fokus i arbetet ligger på småbarnsmammornas inifrånperspektiv. En delad föräldraledighet är en angelägen fråga när det gäller kvinnors position på arbetsmarknaden. Kvinnor är fortfarande i en underordnad situation på arbetsmarknaden och en bidragande anledning till detta är att kvinnor tar ut större delen av föräldrapenningen.

Det är intressant att lyfta fram småbarnsmammors upplevelser av samhällssynen på delad föräldraledighet och deras egen syn. Samhällsstrukturen påverkar oss i våra individuella val samtidigt som vi är med och formar samhällsstrukturen, och småbarnsmammor upplever starkt vilken syn om delad föräldraledighet finns i samhället. Föräldraledigheten hänger ihop

¹ http://www.forsakringskassan.se/omfk/statistik_och_analys/barn_och_familj/foraldrapenning

med kvinnors situation på arbetsmarknaden därför är det också intressant att se vilken syn mammorna har på delad föräldraledighet och om de tror att den hänger ihop med kvinnors situation på arbetsmarknaden. I och med att männen har ökat sitt uttag av föräldraledighet så tror jag att samhället har blivit positivare till en delad föräldraledighet.

I min analys utgår jag ifrån den sociologiska synen att individen är med och påverkar samhällsstrukturen samtidigt som samhället påverkar individen och att samhällsstrukturen kan förändras över tid. Det är intressant ur ett sociologiskt perspektiv, att se hur samhällsstrukturen ser ut när det gäller delad föräldraledighet och om samhällsstrukturen påverkar föräldrar i sina val angående föräldraledighet. Det är också intressant att se om mammorna reflekterar över sin påverkan på samhällsstrukturen, och hur de individuella valen i vardagslivet skapar struktur i samhället.

Jag utgår ifrån Peter L. Bergers och Thomas Luckmanns teori om socialkonstruktivism och Pierre Bourdieus teori om den manliga dominansen. Berger och Luckmanns teori har jag valt eftersom den förklarar min syn på fenomenet att samhällsstrukturen påverkar oss samtidigt som vi är med och påverkar samhällsstrukturen. Deras bok *Kunskapsociologi* belyser på ett alldeles utmärkt sätt hur vi påverkas av vår sociala omgivning, samtidigt som vi är med och påverkar vår sociala omgivning. Bourdieus teori visar vilka problem samhället stöter på när det gäller förändringar av traditionella tankesätt som vår föreställning om vad som är manligt och kvinnligt även om jag ibland är lite kritisk till hans teori. Jag använder Bergers och Luckmanns teori för att förklara hur förändringar i samhället kan uppstå och Bourdieus teori för att förklara varför förändringar sker så sakta. Jag använder ett kvalitativt metodologiskt tillvägagångssätt, där jag gör öppna intervjuer med sju småbarnsmammor. Jag har kommit i kontakt med mammorna genom ett så kallat snöbollsurval.

Disposition 1.1

Uppsatsen inleds med en beskrivning av min förförståelse därefter följer ett avsnitt om dagens situation och vikten av en förändring, sen går jag över till föräldraledighetens historia i Sverige, för att sen beskriva vilka regler gäller angående föräldraledighet i Sverige och därefter följer ett avsnitt om tidigare forskning. Därpå följer en beskrivning av vilka teorier jag använder och varför jag har valt just dessa teorier för att analysera mitt material för att sedan ta upp och diskutera mitt metodologiska tillvägagångssätt. Därefter övergår jag till att

analysera mitt empiriska material med stöd av mina teorier och sen avslutningsvis ligger slutsats och sammanfattande diskussion . Längst bak finns litteraturförteckning och bilagor.

1.2 Jämställdhet, föräldraledighet

I detta avsnitt beskrivs vikten av en förändring i samhället och hur föräldraledighet hänger ihop med kvinnors situation på arbetsmarknaden. ”Jämställdhet har varit både ett av de vanligast förekommande och mest omdebatterade ideologiska begreppen under senare decennier. Jämställdhet kan definieras som att kvinnor och män skall ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter och finns inskrivet i svensk lagstiftning ”(Cronholm 2004 s. 24). Men kvinnor och män har inte samma möjligheter när det gäller till exempel arbetsmarknaden. Kvinnorna tar ut en mycket större del av föräldraledigheten, vilket påverkar deras arbetssituation. Samhället propagerade under föräldraförsäkringens första tid för att pappor skulle vara hemma med sina barn och både broschyrer och affischer spreds för att påverka nyblivna pappor att ta del i skötseln av sina spädbarn och den svenska föräldraförsäkringen verkar ha inneburit attitydförändringar på mansdominerade arbetsplatser (Cronholm 2004 s. 35). Sverige var det första landet som införde en föräldraförsäkring riktad till båda föräldrarna vilket kan tolkas som en internationellt sett unik möjlighet att förverkliga jämställdhetsideal. Formellt har möjligheten att genom en delad föräldraledighet stimulera såväl mäns faderskap som kvinnors förvärvsarbete nu funnits i trettio år. I praktiken har dock föräldraförsäkringen främst kommit att bidra till att underlätta för kvinnor att kombinera moderskap med förvärvsarbete (Cronholm 2004 s. 43). Den idealiserade modersbilden ligger till grund för idealen att barn har behov som endast kan uppfyllas av modern. Genom att anamma denna i grunden felaktiga bild av barns behov och utveckling har många kvinnor fått problem med att frigöra sig från de patriarkala modersidealen (Cronholm 2004 s 50). ”Genom att pappor tar ut hälften av föräldraledigheten kan dess karaktär av ”kvinnofälla” brytas samtidigt som arbetslivets fördomar mot kvinnor på sikt kan motverkas ”(Cronholm 2004 s. 211).

Det ligger en strukturellt förändrande kraft i en jämn fördelning av föräldraledigheten. En kraft som kan förstärka valfriheten för alla, oavsett kön. Om kvinnor och män är borta från arbetet, i lika hög utsträckning, för att ta hand om sina barn kommer det inte längre att finnas skäl till att ha en arbetsmarknad för kvinnor som försvinner på föräldraledighet, och är hemma med sjuka barn och en arbetsmarknad för män som arbetar heltid och aldrig är borta för att ta

hand om sina barn (Lorentzi 2004 s 10). ”Föräldraförsäkringen och framför allt uppmuntran till pappaledighet har allt sedan den infördes kommit att bli ett av jämställdhetspolitikens viktigaste förändringsverktyg ”(Bekkengen 2002 s 11). Föräldraförsäkringen har till syfte att möjliggöra kombinationen av barn och arbete för både kvinnor och män. Idag förvärvsarbetar de flesta mammor och pappor och de flesta använder även föräldraledighet. Men det är fortfarande stora skillnader i hur lång ledighet som mammor och pappor använder och därmed även i vem som har huvudansvaret för barnens första tid. Föräldraledighetslängden kan sedan i sin tur påverka den fortsatta arbetskarriären. Det hävdas ofta att kvinnors och mäns olika föräldraledighetslängd är en orsak till en ojämnställd arbetsmarknad (SCB 2007). Försäkringskassan har på uppdrag av regeringen utvecklat flera olika mått för att mäta hur jämställt föräldrapenninguttaget är mellan kvinnor och män. Den generella trenden som går att se är att män som blir föräldrar de senaste åren tenderar att ta ut fler dagar och starta sitt uttag av föräldrapenning lite tidigare än i början av 2000 talet. Men kvinnorna är fortfarande i majoritet av föräldralediga under barnets första år.²

1.3 Föräldraledighet i Sverige

I detta avsnitt beskrivs föräldraledighetens historia i Sverige och vilka regler som gäller angående föräldraledighet.

Föräldrapenningen infördes 1974 och den har hela tiden varit en försäkring som kan delas mellan föräldrarna. Innan föräldrapenningen infördes fanns en s.k. moderskapspenning som innebar att alla mödrar fick ett visst grundbelopp oavsett om de arbetade eller inte.

Föräldrapenningen har till syfte att möjliggöra både för kvinnor och män att kombinera förvärvsarbete och studier med familjeliv. Föräldrapenning ska även täcka en större del av inkomstbortfallet som föräldraledigheten innebär. Detta för att ge föräldrar möjlighet att vara hemma med sitt barn under en längre sammanhängande period vid barnets födelse eller adoption. Regeringen har i Försäkringskassans regleringsbrev för 2010 formulerat följande mål för föräldrapenningen: ”Föräldrar ska genom Försäkringskassans information få goda förutsättningar att välja hur man vill fördela föräldrapenningdagarna mellan sig”.²

²

1.4 Reglerna i korthet

Föräldrapenning kan föräldrar få med anledning av ett barns födelse eller adoption under sammanlagt 480 dagar per barn. Om föräldrarna har gemensam vårdnad om barnet har var och en rätt till hälften av dagarna. För 390 av dagarna är ersättningen relaterad till förälderns inkomst, dock lägst 180 kronor per dag. För de resterande 90 dagarna får man lägsta nivån som är 180 kronor om dagen för alla. Ersättningen för de inkomstrelaterade dagarna är cirka 80 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten, högsta ersättningstak är 10 gånger prisbasbeloppet, max 901 kronor per dag (2010). Utöver ersättningen från socialförsäkringen har många föräldrar avtal med arbetsgivaren som ger rätt till ytterligare ersättning.

En förälder kan avstå från rätten till föräldrapenning till förmån för den andra föräldern med undantag av 60 dagar. Ersättningen kan tas ut som hel, tre fjärdedels, halv, en fjärdedels eller en åttondels dag. Föräldrapenning kan som regel tas ut tills barnet har fyllt åtta år eller avslutat första skolåret³.

2. Tidigare forskning

I detta avsnitt beskriver jag tidigare forskning som jag anser relevant. Även om väldigt mycket har skrivits om föräldraledighet så har jag inte hittat någon undersökning i Sverige, som har undersökt mammors syn på delad föräldraledighet och deras upplevelse av samhällssynen, men jag har hittat liknande undersökningar i de andra nordiska länderna och en svensk studie om mäns föräldraskap som diskuterar förändringen av föräldraskapets ideologi.

I många år har synen att kvinnor är bättre lämpade att ta hand om barn än män levt starkt i samhället. Det som kvinnor och män gör i vardagslivet, reflekterar samhällsstrukturen och vilken syn samhället har på föräldraskap. Det finns en kulturell definition av kvinnor som omvårdande, kärleksfulla, självupppoffrande och strävsamma, alltså som goda mödrar (Connell 2009 s. 15). Liknande undersökningar i de andra nordiska länderna har visat på att mammorna fortfarande anses bättre lämpade till att ta hand om små barn, även om papporna har blivit mer delaktiga i familjelivet. När en undersökning av föräldrars attityd till längden av föräldraledighet gjordes på Island visade det sig att en stor majoritet anser att

³ http://www.forsakringskassan.se/press/statistik_och_analys/barn_och_familj/foraldrapenning

föräldraledigheten för mamman skall vara minst 12 månader, men att papporna skulle få tre- (33,9%) till sex månader (32,9%) (Jonsdottir och Adalsteinsson 2008 s. 73). På Island finns det en kulturell tendens att räkna med att en "god mamma" vill vara så mycket med sitt barn som möjligt vilket leder till ett tryck på mammorna att använda hela den gemensamma delen av föräldraledigheten. De mammor som "gav papporna lov" att använda en del av den gemensamma föräldraledigheten eller hela är ofta stigmatiserade (Gíslason 2008 s. 96).

Enligt en undersökning i Finland så verkar föräldrars genusideologi spela större roll i relation till delad föräldraledighet än föräldrarnas ekonomi. När papporna tar ut föräldraledighet förverkligar de allmänna attityder till delat föräldraskap, samt föreställningar om könsbundet föräldraansvar i sitt eget familjeliv. När pappan är kritisk till den rådande hegemonin av moderskap och stödjer pappors delaktighet i tidig barnomsorg, då är han mer benägen till att själv ta ut föräldraledighet (Lammi-Taskula 2008).

Ett centralt samtalsämne i många av de undersökningar som har gjorts de senaste fem till tio åren har varit intresset och tron till förändringen av faderskap, det så kallade "new-father image" (Brandth och Kvande 1998). Genusteorier förutspår att förändringen till fullt stöd till att pappor tar föräldraledigt kommer att ske sakta på grund av den könade underkonstruktionen av organisationskulturen (Haas och Hwang 2009). På grund av den förändrade arbetssituationen, med fler kvinnor på arbetsmarknaden, ser den förväntade fördelningen av föräldrars ansvarsområde annorlunda ut för dagens generation (Brandth och Kvande 1998). I en undersökning gjord i Finland så visade det sig att även om delat föräldraskap är normen så blev resultatet väldigt olika när undersökningspersonerna ombads beskriva vilka egenskaper man behövde för att vara en god mamma och en god pappa. Beskrivningen av en god mamma dominerade hela beskrivningen och i intervjuerna sa 28 personer ingenting om vilka drag som beskrev en god far. Sammanlagt gavs totalt 1,168 kategoriserade beskrivningar för en god mamma men endast 415 för en god far. Ideologin om köns jämställdhet, och feministiska idéer med mera har medfört idealet om delat föräldraskap, vilket verkar dominera föräldraskapsidealet i de nordiska länderna. Men skillnaden mellan könen är fortfarande speciellt markerad när det gäller föräldraskap. Kvinnor ses alltid som potentiella mödrar oavsett av om de är mödrar eller inte, eller om de tänker skaffa barn eller ej (Perälä-Littunene 2007).

”Man behöver inte tvista om att pappaledighetens tillkomst i Norden var ett stort steg framåt vad gäller jämställdhet. Ingenstans i världen har pappaledigheten fått lika stor plats som i Norden, och Sverige är här främst bland lika” (Valdimarsdóttir 2005). Detta har säkerligen också bidragit till en förändring i samhällssynen på delad föräldraledighet. Men det är mycket som pekar på att många fortfarande ser på den gemensamma ledigheten som en fortsättning på mammaledigheten. Därför är det nödvändigt att se till att tanken på en man som är föräldraledig blir normal och naturlig så att män verkligen får samma rätt som kvinnor till att ta ut den gemensamma delen av föräldraledigheten. Samhället är könsmässigt uppdelat och samhällets föreställningar om könen är normaliserade vad gäller uppfostran av barn, på så sätt att människor tycker att det är kvinnans jobb snarare än mannens (Valdimarsdóttir 2005). ”Framväxten av föräldraförsäkringen, utbyggnaden av den kommunala barnomsorgen, arbetstidsreglering och jämställdhetslagstiftningen är bara några exempel på initiativ som successivt påverkat föräldraskapets ideologi och praktik” (Plantin 2001 s. 22). Jämställdhetsdiskussioner och kvinnors ökade lönearbete har skapat helt nya förutsättningar för föräldraskapet och familjelivet (Plantin 2001 s. 33). Synen på mäns föräldraskap har förändrats vid ett flertal tillfällen under 1900- talet. I grova drag kan det uttryckas som att förväntningarna på faderskapet utvecklats från en myndig fadersroll med tydliga könsspecifika handlingsmönster till en mer vardagsinriktad pappa med ett mer flexibelt och könsöverskridande förhållningssätt i praktiken. Förändringen har inte skett genom en hastig omvandling utan snarare som en successiv process, intimt sammanlänkad med en rad olika samhällsförändringar, ideologiska omslag och för Sverige unika, socialpolitiska initiativ (Plantin 2001 s. 52). I Plantins bok *män, familjeliv och föräldraskap* som bygger på intervjuer med ett trettiotal föräldrapar i Sverige framkom det att många män har börjat förändras i riktning mot ett ökat engagemang i familjelivet. I Plantins undersökning framträdde könsskillnader oavsett om det generella fördelningsmönstret kunde betraktas som traditionellt eller modernt. Samtidigt tycks en stor grupp män, uppvisa nya former och uttryck för en manlig könspraktik som inte utmärkt tidigare generationers fäder. De män som levde i en flexibel familjeorganisation, vilket mer än hälften av männen gjorde, var aktiva i hemarbetet och kände ett stort ansvar för omsorgen om barnen. Men många av paren menade också att genom att kvinnan tar ut den största delen av föräldraledigheten tillfredsställer man kvinnans egna, och samhällets rådande förväntningar på moderskapet, dvs. att ägna mycket och exklusiv tid åt det nyfödda barnet (Plantin 2001 s. 235-237).

3. Teori

Under detta avsnitt presenteras de teorier som jag har valt att använda för att förstå och analysera mitt empiriska material. Jag kommer även att diskutera varför jag har valt just dessa teorier. Teorierna kommer att tillämpas i den analytiska delen med avsikt att belysa mammornas upplevelse av samhällets syn på delad föräldraledighet, deras egen syn på delad föräldraledighet och hur de tror att föräldraledighet påverkar kvinnors situation på arbetsmarknaden. De teorier som jag använder mig av är Peter L. Bergers och Thomas Luckmanns teori om socialkonstruktivism och Pierre Bourdieus teori om den manliga dominansen.

3.1 Peter L. Berger och Thomas Luckmann, Socialkonstruktivism

Berger och Luckmanns teori om socialkonstruktivism innebär att samtidigt som människor formas av samhället så formas samhället av människor. I boken *Kunskapssociologi: hur individen uppfattar och formar sin sociala omgivning* hävdar de att kunskapssociologin sysslar med analysen av den sociala konstruktionen av verkligheten (Berger och Luckmann 2003 s. 12). Jag har valt att använda mig av teorin om socialkonstruktivism för att med hjälp av teorin kan jag belysa hur sociala strukturer påverkar oss i våra val samtidigt som vi är med och formar samhällets sociala strukturer.

Samhällsordningen är en mänsklig produkt, eller mer exakt uttryckt består den i ett pågående mänskligt skapande. Den produceras av människan under hennes fortlöpande externalisering och samhällsordningen existerar bara som en produkt av mänsklig aktivitet (Berger och Luckmann 2003 s. 68). Vardagslivet framträder som en verklighet tolkad av människor och subjektivt meningsfull för dem som en värld med inre sammanhang. Vardagsvärlden tas inte bara för given som verklighet av de vanliga samhällsmedlemmarna under det subjektivt meningsfulla liv de lever. Det är en värld som har sitt ursprung i deras tankar och handlingar, och som vidmakthålls som verklig genom dessa (Berger och Luckmann 2003 s. 31). Vi skapar vår verklighet och föreställningar utifrån hur vi upplever samhället. Vardagslivets temporala struktur inför inte bara i förväg arrangerade sekvenser i varje enskilt ”dagsprogram” utan drar också upp linjerna för varje persons biografi som helhet (Berger och Luckmann 2003 s. 40). Enligt Berger och Luckman lär vi oss igenom socialisation hur vi ska bete oss i samhället,

vilka regler och normer vi ska följa. Det som de kallar för socialisation 1 är enligt dem den viktigaste socialisationen och den sker i tidig ålder med hjälp av våra föräldrar. Socialisation 2 sker igenom samhället och de olika institutioner som vi ingår i. Vi delar vardagslivets verklighet med andra (Berger och Luckmann 2003 s. 154).

Samhället som vi växer upp i påverkar oss till stor del. Om vi växer upp i ett samhälle som ställer sig positivt till en jämt fördelad föräldraledighet är chansen större att vi bestämmer oss för att dela föräldraledigheten lika med vår partner. Den sociala strukturen är totalsumman av våra typifieringar och av de återkommande interaktionsmönster som etableras med hjälp av dem. Som sådan är den sociala strukturen ett viktigt element i vardagslivets verklighet, t.ex. när vi skapar typifieringen av moderskap (Berger och Luckmann 2003 s. 46). Ömsesidiga typifieringar av handlingar byggs upp under loppet av en gemensam historia. Det är omöjligt att riktigt förstå en institution om man inte förstår den historiska process varigenom den frambringades. Institutioner kontrollerar också genom själva sin existens det mänskliga handlandet genom att uppställa i förväg definierade handlingsmönster som kanaliserar handlandet i en enda riktning i motsats till de många andra riktningar som teoretiskt vore möjliga. Det är viktigt att understryka att institutionalisering i sig själv har denna prägel av kontroll (Berger och Luckmann 2003 s. 71). De institutioner som har kristalliserats (till exempel faderskapet som institution så som barnet möter det) upplevs som existerande utöver och bortom de individer som "händelsevis" förkroppsligar dem för ögonblicket. För barnen är den värld som föräldrarna överför till dem inte fullt genomskådlig. Eftersom de inte hade någon del i att forma den, möter den dem som en given verklighet som liksom naturen åtminstone på sina ställen är dunkel (Berger och Luckmann 2003 s. 75-76). Individen formar sin sociala omgivning och individens sociala omgivning formar individen. Eftersom alla socialt konstruerade världar är historiska produkter av mänsklig aktivitet förändras de och förändringen sker genom människors konkreta handlingar. Verkligheten definieras socialt men definitionerna får alltid konkret form, dvs. konkreta individer och grupper av individer fungerar som de som definierar verkligheten (Berger och Luckmann 2003 s. 136).

Vidmakthållandet av verkligheten sker till största delen genom samtal med implicita, inte explicita medel. Våra dagliga samtal vidmakthåller till största delen, om inte helt och hållet, den subjektiva verkligheten. Samtidigt som samtalsapparaten oavbrutet vidmakthåller verkligheten, modifierar den den också oavbrutet (Berger och Luckmann 2003 s. 178). Med subjektiv verklighet menar jag människans sätt att uppleva verkligheten. Hur vi upplever

verkligheten påverkar hur vi agerar. Allmänt talat vidmakthåller samtalsapparaten verkligheten genom att ”prata igenom” olika erfarenheter och tilldela dem en bestämd plats i den verkliga världen. Språket ger verklighet åt en värld i den dubbla meningen att det uppfattar och producerar den. I ordets vidaste bemärkelse bidrar alla som använder samma språk till att vidmakthålla andra människors verklighet. För att effektivt kunna vidmakthålla den subjektiva verkligheten måste samtalsapparaten fungera ständigt och konsekvent (Berger och Luckmann 2003 s. 179). När vi diskuterar vikten av delad föräldradidighet och hur viktigt det är att papporna också stannar hemma med sina barn är vi med och formar en verklighet.

Identiteten är givetvis ett ytterst viktigt element i den subjektiva verkligheten, och står som all subjektiv verklighet i ett dialektiskt förhållande till samhället. Identiteten formas av sociala processer. De sociala processer som medverkar till att både forma och vidmakthålla identiteten bestäms av den sociala strukturen. Omvänt återverkar de identiteter som skapas genom samspelet mellan organism, individuellt medvetande och sociala strukturer på den givna sociala strukturen, vidmakthåller den, modifierar den eller omformar den rentav. Identiteten står liksom all subjektiv verklighet i ett dialektiskt förhållande till samhället (Berger och Luckmann 2003 s. 201). ”Identiteten är ett fenomen som växer fram ur det dialektiska förhållandet mellan individ och samhälle” (Berger och Luckmann 2003 s. 202). Ett exempel på detta är vår identitet som mor eller far. Våra uppfattningar om hur man ska vara en ”bra” mamma eller pappa är någonting som vi har lärt oss igenom samhället, men samtidigt som vi betar oss som vi tror att samhället förväntar sig av oss, är vi med och reproducerar samhällsstrukturen.

3.2 Pierre Bourdieu

I sin bok *Den manliga dominansen* skriver Bourdieu om hur den manliga dominansen reproduceras och vidmakthålls och hur den tycks ingå i den naturliga ordningen. Jag använder Bourdieus teori till att belysa varför vi på många sätt fortfarande sitter fast i de traditionella könsrollerna och varför det är så svårt att ändra på de traditionella könsrollerna. I detta avsnitt beskrivs hans teori om habitus, det symboliska våldet och hur förhållandet mellan kön reproduceras.

Enligt Bourdieu så tycks könsuppdelningen ingå i vardagslivet, den är normal och naturlig till den grad att den är oundviklig. Könsuppdelningen finns i hela den sociala världen och i förkroppsligat tillstånd i våra kroppar, i vår habitus, där den fungerar som system av tankar och handlingsscheman (Bourdieu 1999 s. 20). Bourdieu menar att habitus är en förkroppsligad social lag. Habitus är våra handlingsmönster, som är inlärd och som leder till att individerna gör de val som leder till vidmakthållandet av makthierarkin. Habitus är produkten av ett socialt arbete med att benämna och inpränta en social identitet (Bourdieu 1999 s. 64). Habitus är någonting som är så inpräntat i våra kroppar att vi agerar utifrån det utan att tänka efter. Dispositionerna (habitus) går alltså inte att skilja från de strukturer som producerar och reproducerar dem, såväl hos män som kvinnor (Bourdieu 1999 s. 56). Eftersom vi själva, män såväl som kvinnor, innefattas i det objekt vi försöker uppfatta, har vi införlivat den manliga ordningens historiska strukturer i form av omedvetna uppfattningar- och värderingsscheman (Bourdieu 1999 s. 17). Förhållandet mellan kön reproduceras genom den paradoxala logiken i den manliga dominansen och den kvinnliga underkastelsen, vilken man utan motsägelse kan beskriva som spontan och framtvungad, den blir begriplig bara om man noterar de varaktiga effekter den sociala ordningen har på kvinnorna och männen (Bourdieu 1999 s. 51). Med sin teori om ”Doxans paradox” menar Bourdieu att världens ordning i stort sett respekteras sådan den är. Enligt Bourdieu genomdrivs den manliga dominansen och genomlids som det främsta exemplet på den paradoxala underkastelse som är ett resultat av det symboliska våldet (Bourdieu 1999 s. 11). Med symboliskt våld menar Bourdieu ett våld som offren inte uppfattar som våld och som huvudsakligen utövas på rent symbolisk väg, via kommunikation och kunskap, eller närmare bestämt, via misskännande, erkännande och i extremfallet känslor (Bourdieu 1999 s. 11). Männen har ett företräde som tillerkänns universellt och det kommer fram i objektiva sociala produktions- och reproduktionsarbete som ger männen den bästa lotten, och även i de scheman som finns inneboende i varje habitus. Tankescheman är produkten av införlivandet av dessa maktrelationer och som kommer till uttryck i den symboliska ordningens grundläggande motsättningar (Bourdieu 1999 s. 47). Enligt Bourdieu är dominansstrukturen ett resultat av ett oavbrutet (och alltså historiskt) reproduktionsarbete till vilket enskilda agenter och institutioner bidrar. De dominerade tillämpar kategorier konstruerade ur de dominerandes perspektiv på dominansrelationerna och får dem därför att framstå som naturliga (Bourdieu 1999 s. 48). Kvinnor i allmänhet precis som män accepterar de yttre tecknen på en dominerad ställning (Bourdieu 1999 s. 49). Effekterna av det symboliska våldet följer inte det medvetna

tänkandets rena logik, utan verkar via de perceptions-, värderings- och handlingsscheman som ingår i habitus och som, bortom medvetna beslut och viljekontroll, lägger grunden för en kunskapsrelation som är ogenomskinlig för sig själv (Bourdieu 1999 s. 51).

Om det är fullständigt illusoriskt att tro att det symboliska våldet kan besestras med medvetande och vilja som enda vapen, är det för att effekterna av och villkoren för dess verkan finns varaktigt inristade långt inne i kropparna i form av dispositioner. Den symboliska makten kan inte utövas utan bidrag från dem som utsätts för den, och som utsätts för den bara därför att de konstruerar den som sådan (Bourdieu 1999 s. 53). Om kvinnorna underkastas ett socialisationsarbete som tenderar att förminska och förneka dem och om de lär sig de negativa dygderna umbärande, undergivenhet och tystnad, så är även männen fångna i och dolda offer för den dominerande föreställningen. De dispositioner som leder till att människor kräver och utövar dominans ingår lika litet som dispositionerna för underordning i en natur: de måste konstrueras genom ett långvarigt socialisationsarbete (Bourdieu 1999 s. 63). Med detta menar Bourdieu att män kan utöva det symboliska våldet omedvetet just som kvinnorna lika omedvetet underkastar sig det symboliska våldet och på det sättet bidra till att vidmakthålla makthierarkin. Alla kvinnor, vilken deras position i det sociala rummet än är, har det gemensamt att de är skilda från männen genom en negativ symbolisk koefficient, som liksom hudfärgen för de svarta och alla andra tecken på att man tillhör en stigmatiserad grupp påverkar allt de är och allt de gör negativt (Bourdieu 1999 s. 109).

4. Metod

I detta avsnitt beskrivs hur jag har gått tillväga vid min undersökning och vilka metodologiska tillvägagångssätt jag har använt. Jag diskuterar också etiska funderingar och olycksfall i arbetet, valet av intervjupersoner och min relation till dem.

Jag har använt en kvalitativ metodisk ansats vid denna undersökning. För att komma i kontakt med mina intervjupersoner har jag använt ett så kallat snöbollsurval så som Widerberg (2002 s. 177) beskriver. Vilket innebär att jag fick kontakt med mammor igenom kompisar och när jag sedan intervjuat dessa mammor i sin tur frågade jag dem om de kände någon som kunde vara lämplig och villig att bli intervjuad. Jag valde detta tillvägagångssätt efter som att jag då snabbt kom i kontakt med mina intervjupersoner och därmed hade mer tid till att utföra intervjuerna. En nackdel blev att jag inte fick en så stor bredd i mitt urval. Mina

intervjupersoner tillhör medelklassen och alla har någon efter gymnasial utbildning. Jag är medveten om att detta påverkar mitt resultat, men eftersom jag är ute efter mina intervjupersoners upplevelse och inte någon jämförelse mellan samhällsklasser, så är min bedömning att detta tillvägagångssätt var det som passade min situation bäst. Första kontakten med mina intervjupersoner skedde via telefon eller e-post. De som jag fick kontakt med igenom telefon, presenterade jag min uppsats för direkt och frågade om de ville delta och de som jag kontaktade via e-post skickade jag ett informations brev om uppsatsen till. Se bilaga 1. Mitt empiriska resultat visar vad mina intervjupersoner tycker och har upplevt. Jag reser inga anspråk på att mina resultat speglar samhället, eftersom mitt urval är ganska litet och inte representativ för hur samhället ser ut. Jag ville gärna prata med mammor i alla åldrar, och jag lyckades få ett litet åldersspann eftersom den yngsta var 23 och den äldsta 34. Jag tror att det kan vara intressant att få med ett åldersspann även om det aldrig blir ett stort spann med få intervjupersoner som är förstabarns mödrar. Jag valde att göra semistrukturerade intervjuer vilket innebär att jag har utgått ifrån vissa teman i mina intervjuer och sen har mina intervjupersoner fått prata fritt kring dessa teman. Jag har inställt mig på att vara flexibel, när det gäller ämnens ordningsföljd och låtit mina intervjupersoner utveckla sina idéer och tala mer utförligt om de ämnen som jag har tagit upp (Denscombe 2009 s. 234-235). Den här typen av intervjuer gör det möjligt att besvara frågorna i egna termer, men den är också strukturerad för att kunna skapa jämförbarhet (May 2009 s. 151). Jag valde denna intervjuform för att jag ville vara säker på att de ämnen som jag tyckte var viktigast för min undersökning skulle ingå i intervjun. Jag har börjat alla mina intervjuer med att be mina intervjupersoner om att beskriva sig själva och hur en vanlig dag i deras liv ser ut. Detta gjorde jag för att öppna samtalet och få ett flyt i samtalet samtidigt som jag fick värdefulla insikter om intervjupersonerna (Sjöberg 2008 s. 33). Sen har jag övergått till mina teman som handlar om hur de har delat på föräldraledigheten och varför, hur de tänker kring jämställdhet, hur de har upplevt att folk i deras omgivning (vänner, familj, arbetskolligor m.m.) har sett på hur de har delat sin föräldraledighet och om de tror att föräldraledighet hänger ihop med kvinnors situation på arbetsmarknaden. I de flesta fall så småpratade jag med mina intervjupersoner efter intervjun och i tre fall satte jag på bandspelaren igen och bad dem upprepa vad de hade sagt.

Vid genomförandet av mina intervjuer har jag använt en bandspelare. Det har jag gjort för att kunna förvissa mig om en så kallade intern validitet. För det första innebär bandinspelningen

att det är intervjupersonens perspektiv och tolkningar som utgör materialet och inte intervjuarens grova sammanfattningar. Bandet tar även upp prat som intervjuaren inledningsvis kanske bedömer ligger utanför det direkta intresset för intervjun och tillåter därför att intresset kan omprövas (Jacobsson 2008 s. 172-173). Mina intervjupersoner har fått bestämma var vi ska träffas. Jag föreslog att jag kunde komma hem till dem eller att vi kunde träffas på ett kafé eller att vi kunde träffas i ett rum på Universitetet och alla utom tre har velat träffas i deras hem, två andra har jag träffat på ett kafé och en i ett grupprum på Universitet. Att göra intervjuerna i deras hem gjorde att de kände sig bekväma och trygga och jag fick en bild av hur de levde. Jag upplevde också att de intervjupersoner som jag intervjuade på kaféet och i grupprummet, kände sig bekväma och att miljön inte störde.

Intervjuerna varade i genomsnitt femtio till sextio minuter. Samtliga intervjuer är ordagrant utskrivna och det är intervjuutskriften som ligger som underlag för min analys. Vid den första genomläsningen av mina intervjuutskriften har jag lyssnat till intervjuerna från bandspelaren. Då har jag kunnat kontrollera att utskriften stämmer överens med vad som sägs på bandet.

4.1 Etik

Alla som deltagit i min undersökning är anonyma i uppsatsen och ingen annan än jag har haft tillgång till inspelningarna, eller den transkriberade texten. Eftersom jag har använt snöbollsmetoden så finns det en risk att de som har föreslaget ytterligare intervjupersoner kan känna igen beskrivningen av någon av mina intervjupersoner. Jag hade kunnat dölja mina intervjupersoner ytterligare igenom att inte ge någon beskrivning av mina intervjupersoner men eftersom jag anser att mitt material inte är känsligt så har jag valt att beskriva dem.

4.2 Olycksfall i arbetet

Vid en av mina intervjuer så uppstod det något fel på bandet så att halva intervjun inte spelades in. Detta upptäckte jag inte förrän dagen efter när jag skulle transkribera intervjun. Jag kontaktade min intervjuperson och frågade om jag fick lov att intervju henne igen, och

det fick jag. Detta kan naturligtvis ha påverkat hela intervjun eftersom min intervjuperson nu hade haft ett dygn till att tänka igenom samtalet och reflektera över det. Jag tror ändå inte att detta ger mig på något sett felaktiga resultat från denna intervju och tror att jag har löst detta oväntade problem på bästa möjliga sätt.

4.3 Intervjupersoner och avgränsningar

Jag valde att intervjua småbarnsmammor som bor tillsammans med sin partner, och bara har ett barn som inte är äldre än tre år. Jag har avgränsat mig till förstagångsmammor eftersom jag vill att föräldraskap ska vara ganska nytt för dem. Och det uppstår andra och nya funderingar när barn nummer två kommer till världen, då har paret redan varit med om allt detta innan. Jag ville också bara prata med mammor som har barn som är yngre än tre år för att jag vill att alla dessa tankar som uppstår ska vara relativt färska i minnet. Man glömmer så fort och eftersom jag bland annat är ute efter deras upplevelse av samhällssynen på delad föräldraledighet, så är det viktigt att det inte är allt för länge sedan mammorna var mammalediga. Eftersom barnen är alltifrån sju månader till två år så är några av mammorna klara med sin föräldraledighet medan andra fortfarande är föräldralediga. Därför har jag frågat dem hur de har gjort och hur de tänker göra. Jag är fullt medveten om att det inte alltid är så att mammorna kommer att dela som de har planerat men, eftersom jag är ute efter mammornas syn på delad föräldraledighet och hur de upplever samhällssynen så är det tankarna och kommentarerna som de får kring föräldraledighet som är viktigast för mig. Jag ville prata med mammor som levde i en relation av den enkla anledningen att det var viktigt att de har haft en partner som de lever med när de bestämde hur de skulle dela föräldraledigheten. Jag bestämde mig för att enbart intervjua mammorna och inte papporna för att jag är intresserad av mammornas åsikt eftersom jag hade/har den uppfattningen att idealet om moderskap lever starkt kvar i samhället och jag ville veta hur de upplevde det. Kvinnor är fortfarande underordnade på arbetsmarknaden och jag vill få fram deras perspektiv på föräldraledighet och dess påverkan på den fortsatta underordningen på arbetsmarknaden. Jag ville fokusera på mammorna efter som jag är intresserad av deras upplevelse av samhällets syn på moderskap och hur länge mamman ska stanna hemma.

4.4 Intervjupersoner

Nedanstående intervjupersoner ingår i min undersökning och kan beskrivas på följande sätt:

Intervjuperson 1: Lisa. Har en son som är ett år, var mammaledig i 11 månader, pappan är nu pappaledig och kommer att vara det i 5 månader. Egenföretagare.

Intervjuperson 2: Hanna. Har en dotter som är ett och ett halvt år. Tog hela föräldraledigheten förutom de 60 dagarna som är bundna till pappan. Undersköterska.

Intervjuperson 3: Pia. Har en ettårig son, mammaledig i 9 månader, pappan är pappaledig och kommer att vara hemma med sonen i 7 månader. Bibliotekarier.

Intervjuperson 4: Anna. Har en son som är två år och tre månader. Var mammaledig i ett år och sen var pappan ledig i 9 månader. Student.

Intervjuperson 5: Klara. Har en son som är 7 månader. Ska vara hemma i ett år och sen ska pappan vara hemma i 9 månader. Arbetslös.

Intervjuperson 6: Sofia. Har en 8 månader gammal son och ska vara hemma hela föräldraledigheten förutom de 60 dagarna som är bundna till pappan.

Intervjuperson 7: Fia. Har en son som är 18 månader. Har delat hälften, hälften med sin sambo. Student, deltidsjobbar.

4.5 Förhållandet mellan forskaren och intervjupersonerna

Det har inneburit både fördel och nackdel att jag också är småbarnsmamma när det gäller förhållande till mina intervjupersoner. En fördel har varit att jag har ”pratad språket” och jag upplevde det som att de hade lätt för att prata med mig och jag hade lätt för att prata med dem. En nackdel kan vara att jag känner för väl till den situation som de befinner sig i och därför hade förutfattade meningar och kanske tar saker för givet. Man kan aldrig komma ifrån sina förutfattade meningar men jag har varit väl medveten om dem och varit noga med att be mina intervjupersoner om att förklara och försökt att inte ta något för givet.

5. Analysen

Under detta avsnitt kommer jag att analysera mitt empiriska material med hjälp av Bergers och Luckmanns teori om socialkonstruktivism och Bourdieus teori om den manliga dominansen. Jag börjar med mammornas syn på delad föräldraledighet och deras upplevelse av samhällets syn på delad föräldraledighet och sen skriver jag om mammornas syn på hur föräldraledighet och kvinnors situation på arbetsmarknaden hänger ihop.

5.1 Mammornas upplevelse av samhällets syn på delad föräldraledighet och deras egen syn på delad föräldraledighet.

Mina intervjupersoner har alla upplevt samma sak; folk i deras omgivning tyckte att det var viktigt att dela föräldraledigheten, även om ingen gjorde anspråk på att den skulle delas jämt. De mammor som hade delat relativt jämt med sin partner fick positiv respons från omgivningen, medans de mammor som hade tagit hela eller största delen av föräldraledigheten fick kritik.

Alla mina intervjupersoner hade upplevt att folk i deras omgivning tyckte att det var viktigt att pappan också skulle vara hemma i alla fall ta ut några månader. Anna: *För alla i vårt umgänge så har det varit ganska självklart att man delar på föräldraledigheten, vi har bara fått positiva kommentarer.*

Samhället har påverkat många av mina intervjupersoner så att de upplever att folk i deras omgivning anser att de ska dela sin föräldraledighet med sin partner och de flesta har gjort det. Och de som inte har delat relativt lika upplevde att de fick kritik för det och att de behövde försvara sig.

Hanna, som tog hela föräldraledigheten, sa så här: *Ja man fick ju höra va? ska inte din sambo va hemma ska du va hemma hela tiden precis som att jag walkade över honom och bara gjorde som jag ville. Ja dom la sig i och tyckte att min sambo skulle va hemma lite mer varför skulle jag va hemma hela tiden. Jag sa till folk att det är upp till var och en att bestämma över sin föräldraledighet.*

Samtidigt som mina intervjupersoner är präglade av samhället så påverkar de också samhällets struktur. Enligt Berger och Luckmann så bidrar alla som använder samma språk till att vidmakthålla andra människors verklighet och för att effektivt kunna vidmakthålla den subjektiva verkligheten måste samtalsapparaten fungera ständigt och konsekvent (Berger och Luckmann, 2003, s. 179). Alla mina intervjupersoner tyckte att jämställdhet och föräldraledighet var någonting som de diskuterade relativt ofta med sina vänner och familjer och att folk i deras omgivning var positiva till att pappan också skulle vara föräldraledig. Pia sa så här när jag frågade varför de hade delat som de gjorde: *Jag har alltid tyckt att det är bra att pappor är pappalediga och så, samtidigt kände jag att jag hade inte tackat nej till att vara hemma hela tiden det känns rätt så lyxigt. Men min man ville jätte gärna vara hemma och då kunde jag ju absolut inte säga emot det utan tyckte att det va ju hans rätt att också få va hemma. Så gjorde vi så.* När jag frågade hur hon hade upplevt sin omgivnings reaktion sa hon så här: *Jag har nog bara märkt positiva reaktioner att han ska vara mycket pappaledig. Jag tror att dom flesta, för att jag har nog erkänt det där till folk också att jag gärna skulle ha varit mer hemma, då har folk liksom instämt med att det är väl bra att papporna också ska vara lediga att dom får en relation till barnet.* Pia upplever att samhällsynen är att man ska dela föräldraledigheten och hon håller med om att det är viktigt, och därför delar hon föräldraledigheten även om hon gärna hade stannat hemma längre. Detta tyder på att samhällssynen påverkar Pia i hennes val.

Mina intervjupersoner ansåg att föreställningarna om vem som skall vara föräldraledig hade ändrats något de senaste åren. Anna säger så här: *Min mamma och pappa bodde i Stockholm när jag föddes 86 sen skulle min mamma börja plugga på högskolan när jag var ett halvår så då tog min pappa föräldraledigt och han var den enda på alla lekplatser på öppna förskolan och han sa de kvinnor kom fram till honom och frågade om han behövde hjälp, dom såg ju honom som ett freak som var pappaledig med en liten bebis. Dom trodde verkligen inte att han kunde ta hand om en liten bebis. Han sa att han aldrig hade känt sej så ensam. Min sambo gick på öppna förskolan och där hade dom såna pappadagar där det bara var pappor och då var dom jag tror dom fick in 70 i lokalen. Jag tror att man kan få en god relation till sitt barn utan att vara pappaledig ja vist men jag tror ändå att det är viktigt att få känna lite att man kan ta hand om sitt barn själv utan att fråga mamman hela tiden. Jag vet att min sambo tyckte det var skönt när han sen var pappaledig och det var han som viste hur länge*

han hade sovit och vad han hade ätit och det var jag som frågade. Det var skönt för oss att känna att vi faktiskt var två som hade ansvaret.

Utifrån Bergers och Luckmans teori om hur individen formar sin sociala omgivning och hur individens sociala omgivning formar individen ser vi att eftersom alla socialt konstruerade världar är historiska produkter av mänsklig aktivitet förändras de och förändringen sker genom människors konkreta handlingar. Verkligheten definieras socialt. Men definitionerna får alltid konkret form, dvs. konkreta individer och grupper av individer fungerar som de som definierar verkligheten (Berger och Luckmann 2003 s. 136). Mina intervjupersoner upplever det som att samhället är positivt till att föräldrar delar föräldraledigheten lika. Samtidigt som detta är deras definition av verkligheten så bidrar de till att skapa den sociala verkligheten. Fia upplevde också en generationsskillnad till attityden gentemot hur man delar föräldraledigheten. Fia började jobba deltid när hennes son var tre månader och medans hon jobbade tog pappan hand om sonen. Fia: *Ja folk hade åsikter om det, jag jobbar på en kvinnodominerad arbetsplats, och många unga kvinnor och dom tyckte liksom det var dom som stöttade mig, men dom som var äldre dom tyckte liksom direkt alltså shit kom igen nu, du kanske inte ska börja jobba direkt nu tyckte dom, men dom som var yngre dom som också hade småbarn och så dom stöttade mig.* Generationsskillnaden pekar på en förändring till attityden mot delad föräldraledighet.

Berger och Luckmanns teori handlar om hur samhällsordningen är en mänsklig produkt, eller exaktare uttryckt består i ett pågående mänskligt skapande. Den produceras av människan under hennes fortlöpande externalisering och samhällsordningen existerar bara som en produkt av mänsklig aktivitet (Berger och Luckmann 2003 s. 68). Utifrån deras teori om hur samhället produceras, så pekar mina resultat på att det är en förändring på gång när det gäller samhällssynen på delad föräldraledighet, och denna ändring sker igenom samspel mellan människor och samhället.

I boken *Den manliga dominansen* menar Bourdieu att de små förändringar som sker, enbart döljer den fortsatta manliga dominansen och det symboliska våldet, och att trögheten i habitus tenderar till att föreviga det dominerande mönstret för familjestrukturen (Bourdieu 1999 s.105). I detta avseende anser jag att Bourdieu är lite för pessimistisk. Mina resultat tyder på att det har skett en förändring och att den har skett mycket snabbare än Bourdieu anser möjligt.

Även om man kan se en viss tendens till att samhällets syn på moder- och faderskap har förändrats så lever föreställningen om att mamman är bäst lämpad, speciellt när det gäller de första månaderna, fortfarande kvar. Lisa beskriver deras argument för att mamman skulle stanna hemma länge i början så här: *Ja alltså vi ville eller vi trodde att det var bäst att barnet var närmast mamman i början, vi var väldigt noga med det, det är mamman han behöver mest till början och sen får pappan komma och så.* Detta tyder på att det finns en tröghet i förändringen på synen på moderskap.

Enligt Berger och Luckman lär vi oss igenom socialisation hur vi ska bete oss i samhället, vilka regler och normer vi ska följa (Berger och Luckmann 2003 s. 155). Våra typifieringar om fader- och moderskap påverkar oss i vårt föräldraskap. Alla mammorna som hade delat relativt lika på föräldraledigheten med sin partner ansåg att det var viktigt att pappan och mamman var båda lika delaktiga i barnuppfostran. Mina intervjupersoners syn på föräldraskap är en viktig del i varför de har delat som de har gjort. Lisa anser att mamman är viktigast den första tiden och därför har hon varit hemma länge, medan till exempel Anna anser att det är viktigt att barnet får en bra relation till mamman och pappan och därför har de delat relativt lika. Anna: *Jag tycker att det är viktigt att barnen får en god relation till båda föräldrarna. Att man är två om föräldraskapet.*

Även om mina intervjupersoner hade upplevt att andra tyckte att pappan skulle vara hemma också så hade alla mammorna förutom en tagit i alla fall lite mer än pappan och det var ingen som hade upplevt att folk i deras omgivning tyckte att de måste dela exakt lika. Klara: *Folk i vår omgivning tar väl för givet att vi delar någorlunda lika, så dom är väl positiva. Flesta i vår omgivning delar ganska lika men mamma brukar ta dom första nio månaderna och sen tar pappan kanske sex månader men jag känner inte någon där pappan har tagit mest det är mamman som har tagit mest. Men dom är ganska duktiga på att dela.*

Det var till största del mammorna som bestämde hur de skulle dela föräldraledigheten men det var ingen som motsatte sig att papporna skulle vara hemma när de uttryckte vilja till det, och ingen av mammorna hade upplevt någon konflikt med sin partner när de diskuterade föräldraledigheten. Men det uttrycktes hela tiden som att mammorna gav sin tillåtelse till att papporna skulle få vara hemma, som om föräldraledigheten bara var deras, även om de ansåg att det var viktigt att papporna också skulle vara hemma.

De verkar som att mammorna har haft makten över att bestämma över föräldraledigheten.

Hanna: *Jag har alltid sagt till min sambo att när vi skulle få barn så ville jag vara hemma länge. Det verkar inte som att det är självklart att papporna ska vara hemma sin del av tiden utan det är något som diskuteras. När jag frågade Pia om föräldraledigheten var ett gemensamt beslut så sa hon: Ja de tycker jag, han bara sa att han ville va föräldraledig och då sa jag, jamen då ska du absolut va de. Så det var ingenting som vi funderade på länge, sen fick vi fundera på vilka datum skulle passa och så.*

Om vi utgår ifrån Bourdieus teori om manliga dominansen, så är det inte bara männen som vidmakthåller den manliga dominansen här. Kvinnorna kan också vidmakthålla den manliga dominansen även om de inte är medvetna om det. Kvinnorna underkastas ett socialisationsarbete som tenderar att förminska dem och de lär sig de negativa dygderna umbärande, undergivenhet och tystnad (Bourdieu 1999 s. 63). När det gäller fördelningen av föräldraledighet hos mina intervjupersoner så är det kvinnorna som bestämmer, och det är inte så konstigt eftersom det i så många år har varit kvinnorna som har tagit hand om hemmet och barnuppfostran så fortsätter det synsättet att leva i samhället. Könsuppdelningen tycks ingå i tingens ordning som man ibland säger om det oundvikliga: den finns, i objektiverat tillstånd, både i tingen, i hela den sociala världen, och i förkroppsligat tillstånd, i kropparna, i agenters habitus (Bourdieu 1999 s. 20). Sen kan man ju diskutera vem det gynnar att föräldraledigheten fortfarande ses som något som tillhör kvinnan och någonting som hon bestämmer över. Med stöd av Bourdieus teori om habitus kan man utgå ifrån att idén om moderskapet är så fast inristat i vår habitus att det blir svårt att komma ifrån.

Bourdies begrepp om habitus förklarar varför vi inte har kommit ännu längre än vi har gjort när det gäller delad föräldraledighet, men mina resultat pekar på att det har blivit en förändring i vår syn på moder- och faderskap och att den håller på att ändras ännu mer.

De flesta trodde att vi var på väg mot en ännu jämnare fördelning på föräldraledigheten.

Sofia: *Jag tror att män kommer att ta ut mer och mer. Om man lyssnar på folk så säger dom vi har inte råd att ha mannen hemma han tjänar mycket bättre, men jag tror dom ska höja högsta nivån så då kanske fler män kommer att vara, så att jag tror att fler och fler kommer också att va hemma.*

Det verkar som att normen har blivit att pappan också ska vara hemma en del av föräldraledigheten. Klara: *Det känns som att om mannen inte ska vara hemma så måste han*

förklara varför han inte ska vara hemma och då skyller dom oftast på att han har ett sånt jobb han inte kan va borta ifrån men då tänker jag va är det för ett konstigt jobb. Klaras syn och upplevelse av samhällssynen på pappors föräldraledighet, tyder på att det har skett en förändring nu måste papporna försvara sig om de inte stannar hemma, i motsats till vad Annas pappa upplevde för 24 år sen när han ansågs konstig för att vara föräldraledig.

Den subjektiva verkligheten är alltid beroende av en specifik social bas och de sociala processer som krävs för att den skall vidmakthållas. Man kan inte hålla sin identifikation av sig själv vid makt annat än i en värld som bekräftar den (Berger och Luckmann 2003 s. 180). Lever man i en värld som anser att ”goda” pappor stannar hemma så vill man ju leva upp till det.

Mammorna som hade delat relativt lika med sin sambo tyckte alla att det var viktigt att pappan också skulle vara hemma. Men de som hade tagit största delen av föräldraledigheten, tyckte inte att det var viktigt, även om de inte var negativa till det. Ingen av mina intervjupersoner angav inkomst som någon anledning till varför de hade delat som de gjorde. Föräldrarnas vilja till att vara föräldralediga hade bestämt hur de skulle dela, ibland spelade det också roll när det var smidigast att börja eller avsluta föräldraledigheten. Mina intervjupersoners upplevelse av samhällssynen var att de flesta tyckte att det var viktigt att dela föräldraledigheten och även de flesta mammorna tyckte att det var viktigt att dela föräldraledighet med sin partner även om mitt empiriska material tyder på att det fortfarande är så att mamman ses som den ”viktigaste” föräldern.

Med stöd av Berger och Luckmanns teori har jag försökt belysa hur samhället har påverkat mina intervjupersoner och hur de bidrar till att påverka samhället, när det gäller förändringen av samhällssynen på delad föräldraledighet. Även om jag har varit kritisk mot Bourdieus teori så har den hjälpt mig belysa varför vi kan stöta på svårigheter när det gäller samhällsförändring i attityden till delad föräldraledighet.

5.2 Mammors tankar om hur föräldraledigheten och arbetsmarknaden hänger samman

Det finns en oenighet bland intervjupersonerna när det gäller diskussionen om föräldraledighetens påverkan på kvinnors situation på arbetsmarknaden. De kvinnor som hade delat relativt lika med sin partner ansåg att det absolut hängde ihop och att det var viktigt att dela så lika som man kunde för att påverka kvinnors situation på arbetsmarknaden men de

som hade tagit hela föräldraledigheten eller största delen var inte oroliga och trodde inte att det hängde ihop. Hanna: *Jag tror inte att kvinnors situation hänger ihop med föräldraledigheten, tror inte att det har med det att göra, jag tror att dom kvinnor som vill göra karriär kan göra karriär.*

När föräldrar bestämmer sig för att dela eller inte dela föräldraledigheten med sin partner så påverkar de samhällsstrukturen vare sig de är medvetna om det eller inte. De kvinnor som hade delat relativt lika ansåg att föräldraledigheten var en viktig del i påverkan på jämställdhet på arbetsmarknaden. Fia: *Jag tror att om det bara är kvinnorna som är hemma så blir vi också mindre populära på arbetsmarknaden och likadant om det bara skulle vara männen som var hemma, men dom är ju redan populärare. Sen tror jag också att det påverkar ens egen självbild på arbetsmarknaden alltså om mannen är hemma hälften, så kanske man inte känner det underläge inom sig och man kanske söker sig till dom andra jobben plus jag tror att det påverkar i slutändan när barnet börjar på dagis att man kan dela på det när barnet är sjukt, det är många kvinnor, som tar alltid som alltid vabbar⁴, ytterst få fall där mannen vabbar. Och det tror jag påverkar jättemycket.*

Vi skapar vår verklighet och föreställningar utifrån hur vi upplever samhället. Vardagslivets temporala struktur inför inte bara i förväg arrangerade sekvenser i varje enskilt ”dagsprogram” utan drar också upp linjerna för varje persons biografi som helhet (Berger och Luckmann 2003 s. 40). Klara: *Arbetsgivarna tänker nog inte att där är en man med eller utan barn dom tänker bara där är en man. Men en kvinna där tänker dom nog där är en kvinna med eller utan barn. Det tror jag.* Om arbetsgivare upplever samhället som så att det till största delen är kvinnorna som stannar hemma med barn, så får det säkerligen negativa konsekvenser för kvinnor. Enligt Bourdieu har kvinnor alltid en negativ symbolisk faktor (Bourdieu 1999 s. 109). Vilket betyder att kvinnor på grund av sitt kön alltid blir negativt bedömda gentemot män. Vilket leder till diskriminering på arbetsmarknaden.

I vardagslivet tar vi genus för givet. Vi ser omedelbart om en person är man eller kvinna och vi arrangerar dagliga göromål kring den distinktionen och bedömer personen utifrån det (Connell 2009 s. 17). Precis som verkligheten ursprungligen internaliseras genom en social process, vidmakthålls den i medvetandet genom sociala processer. I viktiga avseenden bidrar

⁴ Vabbar är ett slangord som betyder är hemma från arbete för vård av sjukt barn.

alla, eller åtminstone de flesta, av de andra som individen möter i vardagslivet till att bestyrka hans subjektiva verklighet (Berger och Luckmann 2003 s. 174). Som Klara konstaterade så är det säkerligen ofta så att cheferna ser på kvinnor som mödrar eller potentiella mödrar och förutsätter därför att de flesta kvinnor någon gång kommer att stanna hemma med barn en ganska lång tid, men de är inte lika oroliga för det när det gäller män, eftersom vi vet att det är en mycket större procent av kvinnorna som tar ut föräldraledighet. Anna: *Jag fick i princip sparken för att jag var gravid. Jag tror att om det hade varit mer naturligt att papporna var hemma länge så tror jag inte att man skulle göra lika stor skillnad på om det är man eller kvinna som man anställer. Om min sambo hade berättat på sitt jobb ja min flickvän är gravid så tror jag inte att han hade fått sparken.*

De signifikanta andra i individens värld är de som främst medverkar till att vidmakthålla hans subjektiva verklighet. Mindre signifikanta andra fungerar som ett slags kör. Förhållandet mellan de signifikanta andra och ”kören” i arbetet på att vidmakthålla verkligheten är dialektiskt; dvs. de interagerar både med varandra och med den subjektiva verkligheten som de bestyrker (Berger och Luckmann 2003 s. 176). Det vill säga att när det alltid är kvinnorna som tar ut största delen av föräldraledigheten så fortsätter ju den verkligheten att bekräftas för oss och vi utgår ifrån att alla kvinnor kommer att stanna hemma länge med sina barn.

Vår identitet formas av sociala processer. De sociala processer som medverkar till att både forma och vidmakthålla identiteten bestäms av den sociala strukturen (Berger och Luckmann 2003 s. 201). Vår identitet som mamma eller pappa formas av sociala processer, hur samhället förutsätter att moder- och faderskap ser ut, påverkar oss i vår föräldraroll. Genom att spela roller deltar individen i en social värld. Genom att individen internaliserar dessa roller blir samma värld subjektiv för honom (Berger och Luckmann 2003 s. 91).

Med stöd av Bourdieus teori och Berger och Luckmanns teori har jag försökt belysa hur våra individuella val, om hur vi väljer att dela föräldraledigheten, påverkar samhällsstrukturen när det gäller kvinnors situation på arbetsmarknaden.

6. Slutsats och sammanfattning

Syftet med undersökningen har varit att behandla småbarnsmammors upplevelse av samhällssynen på delad föräldraledighet, deras egen syn på delad föräldraledighet och hur de tror att föräldraledighet påverkar kvinnors situation på arbetsmarknaden. Mitt empiriska material visar på att mammorna behövde förklara sig när de inte delade föräldraledigheten med sin partner. Könsuppdelningen ifrågasätts och mina intervjupersoner verkar vara medvetna om den traditionella könsuppdelningen och många verkar vilja komma ifrån den. Mina intervjupersoner upplevde alla det samma, att folk i deras omgivning var positiva till en delad föräldraledighet och ansåg att det var viktigt att pappan också var hemma en relativt stor del av föräldraledigheten. Medan mina intervjupersoner inte alla hade samma åsikt, angående delad föräldraledighet, även om ingen av mammorna var negativ till en delad föräldraledighet, så tyckte de inte alltid att det passade just dem eller att det var viktigt. Det fanns också en oenighet när det gäller synen på om föräldraledighet hänger ihop med kvinnors situation på arbetsmarknaden, där ansåg de mammor som tyckte att det var viktigt att dela föräldraledigheten att det hängde ihop men de mammor som inte ansåg att det var viktigt att dela tyckte inte att det hängde ihop. Mina empiriska resultat tyder på att det är en förändring på gång och jag tror också att när det gäller föräldraledighet så går vi sakta mot en jämnare fördelning. Med utgångspunkt i Bergers och Luckmans teori om socialkonstruktivism så tror jag att förändringen kommer att uppstå igenom sociala interaktioner och språket. Ämnet diskuteras ofta och vida och är någonting som politiker ofta tar upp. Fler och fler pappor tar också ut föräldraledighet även om det fortfarande är en väldigt liten del av den totala ledigheten. Mitt empiriska material har visat att det pågår en förändring även om man kan se en tröghet, när det gäller synen på vems föräldraledighet det är.

Utifrån mitt empiriska material så har synen på moder- och faderskap genomgått stora förändringar de sista åren. Mitt empiriska resultat visar att folk är positiva till att pappan också ska vara hemma med sina barn och många tycker att det är viktigt att de gör det även om det fortfarande är så att kvinnorna tar den största delen. De flesta anser också att föräldraledigheten hänger ihop med kvinnors situation på arbetsmarknaden och om vi vill att det ska ske någon förändring där så måste det bli någon förändring på hur vi delar föräldraledigheten. En viktig del i denna process är en förändring i samhällssynen på moder- och faderskap. Om mamman anses som den viktigaste föräldern är det svårt att få föräldrar att

delat jämt eftersom de flesta ju vill det som är bäst för deras barn. Men det verkar som att pappan också ses som en viktig förälder i Sverige och många verkar tycka att det är viktigt för barnet och pappans relation att han också stannar hemma en längre tid även om de flesta anser att det är viktigast att mamman är hemma de första månaderna. Det har säkerligen till en stor del att göra med amningen, men tack vare en lång föräldraledighet i Sverige så kan både pappan och mamman vara hemma en lång period, så en lång pappaledighet bör inte ha en negativ inverkan på amningen. Bergers och Luckmanns teori har hjälpt mig att förklara hur samhällsstrukturen påverkar oss i våra val och hur vi samtidigt påverkar samhällsstrukturen. Och även om jag inte alltid har hållit med Bourdieu i hans teori om den manliga dominansen så har hans teori hjälpt mig förklara vilka svårigheter som uppstår när någonting som är så fast förankrat i samhället som genusordern ska genomgå en förändring. Hur våra genusuppfattningar ligger kvar i vår habitus även om vi anser att vi har kommit bort ifrån våra traditionella uppfattningar. Mitt resultat kan inte spegla småbarnsmammors upplevelse i Sverige överlag eftersom det är ett så litet urval och inte representativt för Sveriges befolkning. Det vore intressant att göra en undersökning där man undersöker om det finns en generationsskillnad på synen på delad föräldraledighet. Det kan även vara intressant att forska på om attityden till delad föräldraledighet förändras över tid, man kunde då intervjua nyblivna föräldrar nu och sen göra om undersökningen om tio år. Det skulle även vara intressant att undersöka fenomenet utifrån klass.

7. Referenser:

Bekkengen, Lisbeth (2002). *Man får välja – om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Malmö. Liber.

Berger, Peter L och Luckmann, Thomas (2003). *Kunskaps sociologi hur individen uppfattar och formar sin sociala omgivning*. Falun. ScandBook AB

Bourdieu, Pierre (1999). *Den manliga dominansen*. Göteborg. Daidalos AB

Brandth, Berit och Kvande, Elin (1998). Masculinity and child care: the reconstruction of fathering. *The Sociological Review* vol46:2, May 1998.

Chronholm, Anders (2004) *Föräldraledig Pappa. Mäns erfarenheter av delad föräldraledighet*. Göteborg. Göteborgs Universitet.

Connell, Reawyn (2009) *Om Genus*. Göteborg. Daidalos AB

Denscombe, Martyn (2009) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Poland. Studentlitteratur AB

Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity*. Great Britain. Blackwell Publishers

Gíslason, Ingólfur V. (2008) "You are regarded as weird if you don't use the paternity leave" I Eydal, G och Gíslason, I (red) (s.87-109) *Equal rights to earn and care – parental leave in Iceland*. Reykjavík. Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands

Haas, Linda och Hwang, C. Philip (2009) Is Fatherhood Becoming More Visible at Work? Trends in Corporate Support for Fathers Taking Parental Leave in Sweden: Fathering; Vol. 7, No. 3, s. 303-321

Jacobsson, Katarina (2008) "Den svårfångade kvaliteten" I Sjöberg, K och Wästerfors, D (red) (s. 162-183) *Uppdrag: forskning- konsten att genomföra kvalitativa studier.*, Malmö. Liber

Jónsdóttir, Bryndís och Aðalsteinsson, Gylfi Dalmann (2008) "Icelandic parents' perception of parental leave" I Eydal, G och Gíslason, I (red) (s.65-85) *Equal rights to earn and care – parental leave in Iceland*. Reykjavík. Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands

Lammi-Taskula, Johanna (2008) Doing Fatherhood: Understanding the Gendered Use of Parental Leave in Finland. *Fathering: A Journal of Theory, Research, & Practice about Men as Fathers*; Vol. 6 Issue 2, p133-148, 16p, 3 Charts

Lorentzi Ulrika (2004) "Vems valfrihet" I Lorentzi, U (red) (s. 8-18) *Vems valfrihet? Debattbok för en delad föräldraförsäkring*. Avesta. Agora

May, Tim (2009) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Malmö. Studentlitteratur AB

Plantin, Lars (2001) *män, familjeliv och föräldraskap*. Umeå. Boréa Bokförlag

[PerÄLÄ-Littunen, Satu](#) (2007) [Journal of Marriage & Family](#); May2007, Vol. 69 Issue 2, p341-351, 11p, 1 Chart

SCB, Demografiska rapporter 2007:3, *Föräldraledighet och arbetslivskarriär. En studie av mammors olika vägar i arbetslivet*.

Sjöberg, Katarina (2008) "Forskaren i fältet" I Sjöberg, K och Wästerfors, D (red) (s. 15-40) *Uppdrag: forskning- konsten att genomföra kvalitativa studier.*, Malmö. Liber

Valdimarsdóttir, Fríða Rós (2005) Nordiska erfarenheter av föräldraledigheter och dess inverkan på jämställdhet mellan kvinnor och män. Published by The Centre for Gender Equality, Akureyri, Iceland

Widerberg, Karin (2002) *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund. Studentlitteratur

Internät källor:

http://www.forsakringskassan.se/press/statistik_och_analys/barn_och_familj/foraldrapenning
[02.11.2010](#)

Bilaga 1

Jag heter Edda Sigurbjörg Ingólfssdóttir och studerar sociologi på lunds universitet. Under hösten kommer jag att genomföra en c- uppsats som i stora drag baseras på småbarnsmammors syn på delad föräldraledighet och deras upplevelse av omgivningens syn på delad föräldraledighet.

Jag vill prata med småbarnsmammor som lever i en relation och har ett barn där barnet inte är äldre än tre år.

Om detta stämmer in på dig så skulle jag bli jätteglad om jag fick intervjua dig. Du kommer naturligtvis att vara anonym i undersökningen

Tack på förhand

Med vänlig hälsning Edda Sigurbjörg Ingólfssdóttir

Mail: esisas@simnet.is

Telefon: xxxxxx

Bilaga 2

Intervjuguide:

Inledningsvis berätta om dig själv och hur en vanlig dag i ditt liv ser ut.

Hur har ny delat/kommer ny att dela på föräldraledigheten.

Varför har ny delat/planerar ny att dela så

Jämställdhet i hemmet, på jobbet är det något som du funderar över? Tankar, åsikter kring det

Har folk i din omgivning haft åsikter om hur ny har delat/ska dela?

Vilka åsikter?

Vilka är dina åsikter om delad föräldraledighet

Tror du att föräldraledighet hänger ihop med kvinnors situation på arbetsmarknaden?